

Tisztségek az Ószövetség idején

Induljunk el egy értelmező meghatározásból. A tisztség egy olyan munkakört jelent, amellyel megbíznak, amelyre elhívnak, vagy amelyre kineveznek valakit. A felkérés értelmében, ebben az előadásban arra szeretnék reflektálni, hogy mit mond el a tisztségről az Ószövetség? A megadott cím túlságosan szerteágazó ahhoz, hogy itt 30 percben átfogó összegzést nyújtsak. Így most néhány ide kapcsolódó témát fogok érinteni a gondolatébresztés szándékával.

Ha valamelyik magyar bibliafordításhoz készült konkordanciában megnézzük, hogy hol fordul elő az Ószövetségben a „tisztség” szó vagy ennek valamelyik származéka, meglepődve állapíthatjuk meg, hogy meglehetősen csekély azon bibliai versek száma, amelyek erről beszélnek. A Magyar Bibliatársulat által 1990-ben kiadott ún. Újfordítású Biblia mindössze 7 ilyen ószövetségi helyet tartalmaz, az 1908-as revidéált Károli-Bibliában kb. 20 helyen beszélnek a fordítók „tisztségről”. Ha azonban ezeknél a verseknél megvizsgáljuk a Biblia eredeti szövegeit, kiderül, hogy valójában sokkal kevesebb azon versek a száma, ahol a „tisztség” (vagy ennek valamelyik szinonimája) ténylegesen is előfordul (héb. *p^equdâ*).¹

Ennek alapján úgy tűnhet, mintha most valami olyasmiről kellene beszélni, ami az Ószövetség szempontjából lényegtelen kérdés. Ez azonban csak látszólag van így. Mert igaz ugyan, hogy *elvont* formában keveset olvasunk a tisztségről, mint olyanról, mégis számtalan szöveg foglalkozik *konkrétan* különféle tisztségekkel. Ilyenekre kell gondolnunk, mint Izrael vénei, bírái, királyai, papjai, prófétái, hogy csak a lényegesebbeket említsem.

Társadalomtudományi szempontból a tisztségek egy közösség szerveződésének a folyamatában jönnek létre és az a céljuk, hogy egy társadalom, egy közösség jó működését szolgálják. Valamely tisztség viselője tehát szolgálja annak a közösségnek, amely őt megbízta. Tekintélyét az őt megbízó közösség szavatolja. Létjogosultságát tekintve nem fölé, hanem alárendelt viszonyban áll ezzel a közösséggel. A közösséghez tartozó *egyénhez* viszonyítva hierarchikusan fölötte áll ugyan, de ez csupán azért, mert az egyénnel szemben egy, az egyénnél magasabb rendű közösség tekintélyét képviseli. Ha a közösségi érdekek való alárendelés megszűnik, a tisztség(viselő) elveszíti legitimitását. Nem véletlen az, hogy nagy társadalmi változások (forradalmak) szorosan a tisztségekhez, a hatalomgyakorlás formáihoz kötődnek (monarchikus rend felbomlása, reformáció, stb.).

Ha pusztán szociológiai szempontból vizsgáljuk a kérdést, akkor azt látjuk, hogy a tisztségek száma és formája összefüggésben van az illető közösség méretével, szerveződési formájával, az elvégzendő feladatok bonyolultságával és a tisztséget betöltők kompetenciájával. Minél nagyobb egy közösség, annál több tisztségviselőre van szükség, és minél összetettebb az el-

---

¹ Ez a héber kifejezés az Ószövetség kései könyveiben jelenik meg.

végzendő feladatok száma, annál bonyolultabb a tisztségek bürokratikus rétegződése. Alapvető szempont viszont, hogy a tisztség alá van rendelve a közösség érdekeinek, s haszna addig van, amíg a közösség érdekeit szolgálja.

Az Ószövetségben alapvetően ugyanezt látjuk. Anélkül, hogy itt részletes történeti áttekintést adnék a tisztségek kialakulásáról Izrael társadalmán belül, mintegy bevezetésként néhány evidenciára szeretném felhívni a figyelmet. Izrael történetének kezdeti stádiumait ábrázoló bibliai szövegek tulajdonképpen családtörténetek. A bibliai történetírás szerint Jákob / Izrael utódai egy nagy családként vándorolnak Egyiptomba egy Kánaánt sújtó éhínség alkalmával. Ez az alapvetően állattartással foglalkozó félnomád család a népességi növekedéssel később klánokat (bibliai szóhasználattal nemzetségeket), majd törzseket hoz létre.² Ennek megfelelően a kezdeti családfők által betöltött vezető szerepet a nagyobb közösség élén már egy nagyobb létszámú vezetői tanács tölti be, akiket a Biblia Izrael véneinek (*ziqnê Yisra'el*) nevez,³ akikkel már az egyiptomi történetek kapcsán is találkozunk (2Móz 3,16; 4,29; 12,21; 17,5). Később a kánaáni történelmi viszonyok alakulásával fokozatosan létrejön a monarchia, a korábbi törzsi szerveződési formánál sokkal bonyolultabb királyi adminisztráció, a király mellett számtalan új, addig ismeretlen tisztséggel. A templom felépülésével és a vallási tevékenységek gyarapodásával kultikus vonalon is elindul a tisztségek bonyolult rétegződése. Így mire az Ószövetség legkésőbbi történeti forrásához, a Krónikák könyvéhez jutunk (1Krón 23-26), már egy rendkívül összetett templomi tisztviselői rend alakult ki. Az első (salamoni) templom korát idéző írások még csak papokról és lévítákról beszéltek,⁴ de a Kr.e. 4. századi krónikás történetíró idejére pl. a lévíták is külön alcsoportokra osztva, különféle tisztségek felelőseiként jelennek meg (kapuőrök, a templomi kincstár őrei, különböző énekrendek vezetői, stb.).⁵ Az izraeli társadalom változása, a hétköznapi és szakrális élet bonyolódása új tisztségek kialakulásához vezet.

De ez a folyamat nemcsak egyirányú. Nemcsak új, korábban ismeretlen tisztségek kialakulásának vagyunk tanúi, hanem tisztségek megszűnésének, vagy átalakulásának is. Így például a babiloni fogság (Kr.e. 586) előtti időszakban oly meghatározó prófétai tisztség korábbi formája fokozatosan háttérbe szorul Izraelben. A fogság előtti időszakban, amikor még nincs írásban rögzített isteni szó, Biblia, Tóra, a próféták Isten kijelentésének, üzenetének kizárólagos őreiként vannak jelen. Az a 4. századi krónikás viszont, aki már ismeri az időközben

---

² Izrael szerveződésének ezekről a stádiumairól a Num 1 ad átfogó képet, amely családról (*bēt āb*, „atyai ház”), nemzetségről (*mišpāhâ*) és törzsről (*šēbet*) beszél. Lásd részletesebben Rainer Kessler, *Az ókori Izrael társadalmá. Történeti Bevezetés* (Budapest: Kálvin Kiadó, 2013), 64-76.

³ Az Ószövetség görög fordítása ezt fordítja olykor *presbyteroi*-nak (vö. 2Móz 17,5; 18,12; 19,7; 4Móz 11:16 stb.), innen az újszövetségi presbiteri tisztség ószövetségi eredete.

⁴ Sőt egyesek szerint valójában csak lévítákról lehet szó. A pap és lévita különválasztása is a második templom korára datált változás (Gerhard von Rad, *Az Ószövetség Teológiája* [Budapest: Osiris Kiadó, 2000], 1.200).

⁵ Igaz ugyan, hogy a Krónikák könyve itt a salamoni templom megszervezéséről ír, de a könyv maga valamikor a 4. században íródott, és minden bizonnyal saját korának helyzetét vetíti vissza a távoli múltba.

írással rögzített Bibliát, a Tórát, a templomi hangszereken játszó lévitákat tekinti prófétáknak (1Krón 25,1). Az ő idején már más kijelentést közvetítő próféta nincs. A korábbi íratlan ígét közvetítő próféták helyét átveszik a Tóra-magyarázó léviták. De változáson megy át a királyság is. A babiloni fogság utáni politikai körülmények lehetetlenné teszik, hogy a dávidi királyság újra elinduljon. Ehelyett az örök dávidi dinasztia eszménye a messianizmus által válik egy ideális jövő részévé. Sőt, a papi tisztség esetében is alapvető változások jönnek. Kr.u. 70-ben a templom pusztulásával véget ér a papság szerepe Izrael társadalmában. A templommal együtt megszűnik az áldozat és értelemszerűen így a papság is. Az áldozat helyét átveszi az imádság és a Tóra, a papok helyét pedig a Tóra magyarázói, az írástudók, a rabbik, a tanítómesterek.

A tisztségek kialakulása, megszűnése és átalakulása tehát egy társadalom dinamikáját követi. Egy bizonyos tisztségre addig van szükség, amíg az egy közösséget, egy közösségi rendet szolgál. Ebben valójában még nincs semmi teológia. Az események alakulását úgy mond az élet dinamikája hozza magával. Miben mond újat a Szentírás? Az új elsősorban abban van, hogy a Biblia teológiai szempontból kritikusan, azaz megfontoltan, az isteni szempont mérlegelésével viszonyul mindehhez. Egy tisztség létrejöttéhez, megszűnéséhez vagy átminősítéséhez nem elég csupán a szociális vagy történelmi körülmények között keresni a magyarázatot. A szükség nyomós érv, de nem elegendő. De a tisztség létrejöttén túl, annak betöltése, az alkalmasság kapcsán is az emberi szempontokon túli tényezőknél kell érvényesülni. Általában azt látjuk, hogy Izrael népe körében egy tisztség kialakulása, betöltése és működési formája nemcsak egy emberi közösség igényét tükrözi, hanem isteni legitimitáció függvénye.

Egy tisztség akkor nyeri el létjogosultságát, ha arra Isten is rábólintott. Fontos megjegyezni, hogy itt nem csupán vallásos, a templomhoz tartozó tisztségekről van szó, hanem minden tisztségről, attól függetlenül, hogy politikai vagy vallási szféráról beszélünk. Általában azt szokták mondani, hogy a Biblia szerint nincs éles választóvonal a világi és vallásos, a szent és a profán között. Valójában azonban másról van szó. A választóvonal a szent és profán között elég világos, főleg az Ószövetségben. Vannak szent idők (ünnepek) és nem szent idők. Vannak szent helyek és nem szent helyek. Vannak szent emberek, tisztviselők (pl. papok) és nem szent tisztviselők (pl. bírúk). Másként kell fogalmaznunk. A különbség abban van, hogy a Szentírás szemlélete szerint Isten nemcsak a szent, hanem a profán világ működését is meghatározza. Ezt az ókorban Izrael mellett minden nép így látta. Ezért van az, hogy nemcsak a vallási törvényeket, hanem a polgári törvényeket is az istenségtől eredeztették. A híres babiloni király Hammurapi törvényoszlopán a király a polgári törvényeket Samas napistentől veszi át, aki gondoskodik arról, hogy napfény derüljön minden igazságos és igazságtalan csele-

kedetre. Hasonlóképpen Mózes a Sinai hegyen vallási és polgári törvényeket tartalmazó kőtáblákat vesz át Istentől. Bár van különbség a kultikus és profán világ között, mégis mindkettő fölött a világ rendjét biztosító teremtő Isten az úr.

Ez a tisztségek gyakorlásában is látszik. Akár politikai vezetőkről (bírákról, királyokról) akár vallási vezetőkről (papokról, prófétákról) van szó, megvannak azok a teológiai szempontok, amelyeknek érvényesülni kell. Ez érvényes magának a tisztségnek a kialakulására, a tisztségnek a betöltésére (személyi kérdések), de annak működési formájára nézve is. Néhány példát említek ezzel kapcsolatban.

4Móz 11 egyike azon alapvető történeteknek, amelyek a vezetés és tisztség kérdésével foglalkoznak. A pusztában vándorló nép már sokadik alkalommal panaszkodik, hogy rosszul megy dolga. A sokszázazres csoportot Mózes egyedül vezeti, de egyre inkább úgy érzi, hogy minden adottsága ellenére túl nagy számára ez a teher. Ezt kérdi: „Miért nem találtam kegyelmet szemed előtt, miért raktad rám ennek az egész népnek a terhét? (4Móz 11:11)”. Ekkor hangzik el Isten parancsa: „Gyűjts össze hetven férfit Izrael vénei közül, akikről tudod, hogy a nép vénei (*zāqēn*, LXX: *presbyteroi*) és előljárói (*šotēr*). Vidd oda őket a kijelentés sátrához, és álljanak föl ott veled.” (4Móz 11:16). Majd Isten azt ígéri, hogy „szakítok abból a lélekből, amely benned van, és beléjük helyezem, hogy viseljék veled együtt a nép terhét, és ne egyedül viseld (4Móz 11:17)”. A történet rendkívül sokrétű, s csupán néhány ide kapcsolódó gondolatot szeretnék kiemelni. Az új tisztség egy szükséghelyzethez kötődik. A vezetőre háruló feladat túl sok, s ez a közösségre nézve sem jó. A kezdeményezés Mózes részéről történik, ő választja ki a személyeket olyan emberek közül, akik már azelőtt is tekintélynek örvendtek. Az isteni legitimáció abban nyilvánul meg, hogy a mózesi lelket (értsd: lelkületet) adja ezeknek az embereknek. Olyan emberekkel osztja meg a közösség terheit, akikben az övéhez hasonló lelkület van. Az elbeszélés nyilvánvalóan eredettörténet is, azaz a Mózes utáni vezetés akkreditációjáról is szól: a mindenkori Izraelnek tudnia kell, hogy közösségének vezetői a mózesi lélekkel, lelkülettel irányítják azt, ennél fogva tekintélyük nem kevesebb, mint a nagy ősé, Mózesé. Ugyanakkor a testületi kormányzásnak az alapgondolata is kiolvasható innen: a vének közössége (vö. a későbbi szanhedrin) együtt gyakorolja azt a tekintélyt, amellyel Mózes még egyedül bírt. Jóllehet korábban is vénei, vezetői voltak Izrael népének, a mózesi (isteni) lelkületet mégiscsak Isten beavatkozása révén nyerik el.

Rendkívül izgalmas az a folyamat is, ahogyan Izraelben a királyi tisztség kialakul. Egy vérségi kapcsolatra épülő törzsi társadalomtól idegen az ókori Közel-Kelet urbánus kultúráiból ismert, pazar bürokratikus apparátussal rendelkező királyság, mint uralkodási forma. Az Izrael korai időszakát ábrázoló leírásokban olvasunk ugyan népvezetőkről, mint Mózes, vagy Józsué, bírákról, mint Gedeon vagy Jefte, de nem olvasunk királyokról. Izrael bírái amolyan alkalmi vezetők voltak, akiket Isten a helyzettől függően és személyesen hívott el különféle

hadjáratok vezetésére. De nem alakítottak ki semmiféle bürokratikus apparátust, dinasztíát, nem szervezték át a társadalmat, nem szedtek adót, stb. Legelőször a bírák korában, Gedeon sikeres Midián elleni hadjárata után merül fel annak a gondolata, hogy a győztes hadvezért királlyá tegyék (Bír 8,22-23). Gedeon azonban ezt határozottan visszautasítja azzal érvelve, hogy nem ő, vagy utódai, hanem az Úr uralkodik Izrael felett. Nincs más király tehát, mint az Úr, Izrael Istene. Aki megpróbál ezen a teokratikus rendben valamit változtatni, csúfos véget ér (lásd Abimélek, Gedeon fia, Bír 9). Mindeközben azonban a Bírák könyve több helyen a társadalom rendjét felbolydító rémtörténeteken keresztül érzékelteti, hogy amikor nem volt király Izraelben, „mindenki azt cselekedte, amit jónak látott” (Bír 17,6; 21,25). A bibliai történetekben tehát kétféle hang szólal meg: egyik szerint egyedül Isten a király, a másik szerint ezzel még nem oldódik meg minden.

Így egy adott helyzetben, amikor az utolsó bíró, Sámuel saját fiait próbálja maga után bírának állítani, akik nem jártak az ő útján (1Sám 8,1-3), a nép megelégedi a helyzettel, és királyt kér: „Íme, megöregedted, és fiaid nem a te utadon járnak. Most tehát tégy valakit királyunkká, hogy ő ítéljen fölöttünk, amint minden népnél szokás.” (1Sám 8,5; vö. 20. vers). Sámuelnek nem tetszik a kérés, de Isten ezt válaszolja neki: „Fogadd el a nép szavát mindenben, amit mondanak, mert nem téged vetettek meg, hanem engem, hogy ne uralkodjam fölöttük.” (1Sám 8,7). A királlyal kapcsolatosan ez minden bizonnyal egy későbbi reflexió, amely már látja egy meglévő rendszer hibáit, és ideális kornak tekinti azt az ősi kort, amikor Jáhvé volt a király. De honnan ez az idegenkedés a királlyal szemben? A magyarázat egyrészt ebben a félmondatban keresendő: „ahogy minden népnél szokás”. Izrael ezáltal felad egy olyan rendet, amely őt a többi nemzettől megkülönböztette. De ennél súlyosabb talán az, hogy a királyság, mint a vezetés *intézményesített* formája közvetetté teszi azt a kapcsolatot, amely azelőtt közvetlen formában jelent meg Isten és népe között. A pusztai vándorlás, a honfoglalás vagy a bírák korában még Jáhvé az, aki harcol, aki megszabadít, aki azon a helyen áll, ahol régi királyfeliratokon egy-egy király neve szokott állni.⁶ Izrael ezt a sajátos státuszt adja fel. Azáltal, hogy királyt – jobban mondva királlyal – választ felmondja azt az Istenre-utaltságot, hogy ő az egyetlen megmentő (vö. 1Sám 10,18-19; 12,6-12).⁷

Hangsúlyos, hogy itt a királyság, mint a hatalomgyakorlás intézményesült formája esik bírálat alá. 1Sám 8-12 királyság-kritikus hangja mögött tehát elsősorban a dinasztikus királyság, az intézményesült tisztség kritikája áll. Úgy tűnik tehát, hogy a legnagyobb baj nem a királlyal van, hanem azzal, hogy az intézményesüléssel elvesz a karizmatikus rend, azaz annak a lehetősége, hogy Isten személyesen és alkalomszerűen válassza ki a mindenkori szabadítót. A hangsúly áttevődik a személyről az intézményre. A tisztség betöltéséből kikapcsolódik a

---

⁶ Werner H. Schmidt, „Kritik am Königtum” in *Vielfalt und Einheit alttestamentlichen Glaubens* (Neukirchen-Vluyn: Neukirchener, 1996), 1.172-173.

⁷ Schmidt, „Kritik am Königtum”, 173.

lélek, a próféta, s az egész egy kiszámítható rendszer automatizmusává válik. Az Isten szabaddító hatalma helyett egy nagy, virágzó királyi hatalmi apparátus kiépítése lesz a cél (lásd 1Kir 11). A karizmatikus vezetésre nézve pedig a hatalom a legnagyobb veszély.⁸ Nem véletlen az, hogy a nagy karizmatikus vezetők mind valamilyen fogyatékossgal hívatnak el, s látszólag emberileg semmi nincs bennük, ami megbízásukat indokolná (vö. Mózes, aki nem ékesen szóló, de meg kell győznie a fáraót; Gedeon, aki egy jelentéktelen családból származik, azaz tekintélye nincs; Dávid, aki legkisebb a testvérei között, s szemmel láthatóan nem favorizált jelölt; Jeremiás, aki még gyermek, s így kell prófétálnia). Nem véletlen az sem, hogy a biblia kései, ideális jövőt ábrázoló szövegeiben, az ún. messiási próféciaokban van ugyan egy vezető, de a Biblia legszívesebben mellőzi a király (*melek*) nevet. A tisztség megvan ugyan, de lényegileg átalakul. Az itt ábrázolt király a maga kicsinségében Isten erejének nagysága által uralkodik (Ézs 11,1; Mík 5,2-4).⁹

Hasonlóképpen meghívásos, karizmatikus alapon működött a prófétai tisztség is. Erre a feladatra státusztól függetlenül hívott el Isten különféle személyeket (Ézs 6; Jer 1; Ezék 1-3; Ám 7). Az Istennel való személyes kapcsolat itt alapkritérium volt. A prófétai tiszt lényege veszett el, ha megszűnt ez a viszony (vö. Jer 23,9-40). A prófétai tisztség volt az, amely a legteljesebb odaszánást igényelte az ember részéről. Nemcsak egy feladat volt, hanem egy életforma. Hóseásnak egy parázna asszonyt kellett feleségül venni, hogy Izrael Isten iránti hűtlenségének fájdmát átélje. Jeremiás nem nőülhetett meg, hogy megtapasztalja, hogy mit érezhet egy magára maradt Isten. Ezékiel elveszíti feleségét, hogy átélje azt, amit Isten érzett akkor, amikor népe fogságra ment.

Az tisztség intézményesülő jellege azonban nem minden esetben jelent problémát. A Szentírás bizonyos esetben magától értetődőnek tekinti az automatizmust. Ilyen tisztség a papság vagy a lévita szolgálat, amelynek eredetéhez ugyan isteni legitimáció szükséges, de a folytatást, a tisztség betöltését már meglehetősen rutinos szabályok rögzítik. 2Móz 32 szerint a Léviták a Sinainál mutatott Jáhvé iránti elköteleződésük révén váltak Isten szent szolgálivá. Amikor az egész nép eltávolodott Istentől és aranyborjút készített, ők bebizonyították, hogy Istenhez a szociális köteléknél is jobban ragaszkodnak (vö. 4Móz 25,13; 5Móz 10:8-9). Hasonlóképpen Áron és utódai töltötték be a papi tisztséget, s ehhez nem kellett különösebb isteni beavatkozás. Mindazonáltal fontos itt megjegyezni, hogy a lévítai és papi szolgálat az ószövetség idején a rutinos áldozatbemutatást és a szenthely körüli szolgálatot jelentette, amely

---

⁸ Tamás Czövek, *Three Seasons of Charismatic Leadership* (Milton Keynes: Paternoster, 2006), 217. Salamon birodalmának bukását is az hozza, hogy a kezdetben alkalmatlan, s így kisgyermekként Istenre utalt király óriási birodalmi apparátust épít fel magának.

⁹ Érdekes ebből a szempontból a Krónikák könyve, amely Dávidról igen magasztos képekben beszél, melyhez hasonlókat inkább a királyzsoltárokból találunk. Dávid „az Isten királyi trónjára ül” (1Krón 28,5; 29,23; 2 Krón 9,8; 13,8). Fontos viszont, hogy ezt csupán Dávidról teszi, s feltételezhetően kapcsolatban áll a krónikás korának messiási váradalmával. Az Isten trónján ülő Dávid nem annyira egy múltbeli, mint inkább egy jövődöbeli szereplő. A krónikás valószínűleg a Zsolt 2 és 110 historizálása révén jut el ehhez a Dávid-ábrázoláshoz.

megkívánt bizonyos szakmai ismereteket, de nem volt szükség olyan jellegű intuícióra, személyi kompetenciára, amellyel a királyság vagy a prófétai tisztség betöltésénél találkozunk.¹⁰

Az alkalmas személyek kiválasztását és megbízását illetően a Biblia két dolgot emel ki. Isten megbízása közvetlenül (pl. 2Móz 3-4; 1Sám 3; Jer 1) vagy közvetve (Bír 6; 1Sám 9; 16; 1Kir 11) történik. A közvetlen megszólítás prófétáknál jelenik meg, azaz ott, ahol a későbbi tisztség és feladatvégzés is az Istennel való direkt kapcsolatot feltételezi. Politikai vezetőknél mindig egy isteni küldött (próféta) biztosítja a legitimitációt. Az elhívás, megbízás tényét gyakran egy Istentől származó lélek (*rūah*) szimbolizálja, amely valamilyen látható formában nyilvánul meg. 4Móz 11,25-26 és 1Sám 10,6.11 azt mondja, hogy a tisztségre kiválasztott emberek prófétáknak. Valójában azonban itt nem az a hangsúlyos, hogy ők prófétává lettek, hanem azt akarja érzékelteni, hogy szemmel láthatóan más állapotba kerültek (mint a próféták, mikor révületben vannak), azaz látható bizonyíték ez arra, hogy vették az Isten lelkét. Egy közösség számára ez az a jel, amely révén felismerik az isteni küldetést. Az isteni lélek ugyanakkor a vezetésre való alkalmasság garanciája is. A vezetéshez egy másfajta lelkület kell, mint amivel általában rendelkeznek az emberek (vö. Ézs 11,2: az ideális vezetőn, a messiáson „Az ÚR lelke nyugszik rajta: a bölcsesség és értelem lelke, a tanács és hatalom lelke, az ÚR ismeretének és félelmének lelke.”).

A kiválasztottság, az elhívás vagy megbízás ellenére az Ószövetség javarészt idegenkedik attól, hogy egy közösségen belül a tisztségek öncélú társadalmi hierarchiáját hozza létre. És ez különösen érvényes a Deuteronomiumra, amely az Ószövetség egyik jelentős teológiai alappillére. Az ún. tisztségviselőkről szóló törvénygyűjteményben hangsúlyozza, hogy a hivatal viselő személy testvér (*'ah*). 5Móz 17,14-20 királytörvénye azt mondja:

Mikor bemész arra a földre, amelyet az ÚR, a te Istened ad neked, és tied lesz, és ott laksz, és azt mondod: „Királyt emelek magam fölé, ahogy a többi körülöttem levő népnél is van” azt emeld magad fölé királyul, akit az ÚR, a te Istened választ. *Testvéreid közül emelj magad fölé királyt. Nem tehetsz magad fölé idegent, aki nem testvéred. [Majd hozzáteszi:] Föl ne fuvalkodjék a szíve testvérei ellen, se el ne térjen jobbra vagy balra a parancsolattól, hogy hosszú ideig éljen országában, Izráelben ő és fiai. (5Móz 17:14-15.20).*

Hasonlóképpen testvérnek nevezi a szent szolgálatot végző lévítát (5Móz 18,2), és ugyanúgy beszél a prófétáról is. „Prófétát támaszt neked az ÚR, a te Istened közületek, atyádfiai közül, olyat, mint én. Őt hallgassátok!” (5Móz 18,15). A Deuteronomium szerzője számára fontos az, hogy Izrael a (vér)testvérek közössége, ugyanazon törzshöz tartozó nép. S a tisztség gyakorlása vonatkozásában ez olyan alaphelyzetet teremt, amelyben eleve idegen a másutt

---

¹⁰ Ide sorolható a lévíták feladataként megjelenő orákulumközvetítés is (5Móz 17,9; 33,8), amely meglehetősen mechanikusan, az urim és tumim segítségével végrehajtott sorsvetés volt.

ismerős hierarchikus strukturálódás. A tisztséget gyakorló és az őt megbízó közösség ugyanolyan hittapasztalat, közös történelem örököse. A király vagy pap nem valamely mitologikus félisten, amely természeténél fogva valamiféle rendkívüli státuszt kölcsönözne, hanem ugyanaz az ember, aki szolga volt Egyiptomban és Isten szabaddá tette.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy egy tisztség viselője mindenkivel azonos szinten van. A tisztség, az Isten általi kiválasztás, relatív tekintélyt biztosít számára. Nem természeti jogon, hanem a kiválasztás jogán, a közösség általi megbízás jogán. A közösséghez tartozó egyén előtt magát Istent képviseli. Ezért óriási tétje van annak, hogy Izrael engedelmességen az Istentől választott tisztségek viselőjének. 5Móz 17,8-13-ban ezt olvassuk.

Ha valami kétséges előtted, amikor ítélned kell vér és vér között, ügy és ügy között, testi sértések dolgában vagy pörös ügyekben, akkor menj el arra a helyre, amelyet kiválasztott az ÚR, a te Istened. Menj be a lévita papokhoz és az akkor hivatalban levő bíróhoz, és kérdezd meg őket, ők majd tudomásodra hozzák az ítéletet. Te pedig aszerint cselekedjél, amint ők mondják neked azon a helyen, amelyet kiválaszt az ÚR. *Vigyázz, hogy mindent úgy cselekedjél, ahogy ők tanácsolják!* A törvény szerint cselekedjél, amelyre hivatkoznak, és az ítélet szerint, amelyet mondanak neked. Se jobbra, se balra ne hajolj el attól, amit közölnek veled. Ha pedig valaki elbizakodottságból nem hallgat a papra, aki az URat, a te Istenedet szolgálja, vagy a bíróra, haljon meg az ilyen ember. Így tisztítsd ki a gonoszt Izráelből. Hallja az egész nép, és féljen, hogy senki se cselekedjék többé elbizakodottan.

Ugyanakkor ez a tisztséget viselőre is óriási felelősséget ró. Éli pap fiáról olvassuk, hogy méltatlan viselkedésük révén az emberek megutálták az Úrnak való áldozást (1Sám 2,17) – nemcsak az Éli fiait, nem is csak a papokat úgy általában, hanem elégük lett az egész templomi életből. Ezékielnek pedig azzal kell számolnia, hogy ha tisztségét nem teljesíti (nem inti meg a hitetlent), a közösség véérért is őt terheli a felelősség.

Összegzés

- A tisztség szerepe az, hogy egy közösség jó működését szolgálja. A tisztségnek követnie kell a közösség alakulásának dinamikáját.
- Isten népe körében egy tisztség kialakulása és annak betöltése isteni legitimáció függvénye.
- A bibliai leírásokban az isteni legitimáció gyakran a lélek átadásának a képével valósul meg. Az ószövetségi szóhasználatban ez egyrészt az alkalmasságot, másrészt a megbízás látható mivoltát fejezi ki.

- Azon tisztségek esetében, amelyek felülről való bölcsességet, intuíciót, egyszóval az Istennel való kapcsolatot feltételezik, komoly veszélyt jelent a hatalom és az intézményesülés.
- A tisztséghez nem tartozik automatikusan az öncélú rétegződés, hierarchia. Az Ószövetség szerint Izrael közös származása, történelme, szabadulásélménye a testvérek közösségévé teszi, ahol igazából egyetlen személy emelkedik ki, s ez maga Isten.
- Mindazonáltal a tisztség, az Isteni elhívás a közösséghez tartozó egyén előtt relatív tekintélyt is biztosít annak viselője számára. Magát Istent képviseli az emberek előtt.
- Az Istentől kapott tekintély ugyanakkor komoly felelőséggel is jár. Újszövetségi szóhasználatnál élve: „Akinak sokat adtak, attól sokat követelnek, és akire sokat bíztak, attól többet várnak el.” (Luk 12,48).